

OBSAH

Předmluva	5
Úvod	7
Laboratorní řád	9

I. DÍL: LABORATORNÍ TECHNIKA

Laboratoře a jejich vybavení	13
Stavební výkresy laboratoří (arch. Dr. Pražák)	19
Bezpečnost práce v laboratoři	22
Údržbářská technika v chemické laboratoři	27
Konstrukční materiály	27
Kovy	30
Nekovy	36
Nářadí pro údržbářské práce v laboratoři	43
Měření délek a měřicí nářadí	57
Orýsování	61
Spojování materiálu a součástí	62
Povrchová úprava	68
Leptání nápisů na kovy	69
Zásady technického kreslení	69
Základy počítání v biochemické laboratoři	74
Zlomky	74
Poměr a úměra	76
Počet trojčlenný	77
Směšovací pravidlo	77
Mocniny	77
Logaritmy a logaritmování	78
Logaritmické pravítko	83
Sčítací přístroje	87
Vyjadřování vztahu mezi veličinami	87
Nomogramy	90
Rovnice	90
Chyby, aritmetický průměr a směrodatná odchylka	94
Elektrina v biochemické laboratoři	98
Základní elektrické veličiny	98
Elektrické množství	98
Napětí a vznik elektrického proudu	99
Vodiče a izolátory	99
Elektrický odpor	100
Elektrický obvod a analogie s prouděním vody	100
Elektrický proud	102
Ohmův zákon a základní elektrické jednotky	103
Elektrický výkon a elektrická práce	104
Elektrický příkon a účinnost	105
Stejnoseměrné a střídavé napětí	106

Odporý	108
Dělení napětí a proudu	110
Kondensátory	112
Indukčnost	114
Tepelné účinky proudu	115
Magnetické účinky proudu	116
Zdroje elektrické energie v laboratoři	117
Elektrické generátory	117
Elektromagnetická indukce	117
Vznik střídavého napětí	119
Vznik stejnosměrného napětí	120
Vznik třífázového napětí	121
Spojování fází	122
Chemické zdroje elektrické energie	124
Spojování zdrojů	129
Rozvod elektrické energie v laboratoři a jeho údržba	130
Rozvod elektrické energie v laboratoři	130
Pojistky	133
Jističe	135
Údržba rozvodu elektrické energie	135
Ochrana před úrazem elektrickým proudem	136
Elektrické motory (J. Dvořák)	137
Fyzikální princip motoru	137
Trojfázové motory	138
Jednofázové motory	140
Komutátorové motory	142
Transformátory	144
Jednofázový síťový transformátor	145
Transformátor s oddělenými vinutími	146
Autotransformátor	146
Transformátor regulační	146
Elektronky	148
Dioda	148
Trioda	149
Usměrňovače střídavého napětí	151
Diodový a selenový usměrňovač	151
Jednocestný a dvoucestný usměrňovač	152
Stabilizátory napětí a proudu	154
Stabilizátory napětí	154
Stabilizátory střídavého napětí	155
Elektronkový stabilizátor stejnosměrného napětí	156
Doutnavka	157
Stabilizátory proudu	158
Měření základních elektrických veličin	158
Elektromagnetické přístroje	159
Magnetoelektrické přístroje	160
Galvanometry	160
Měření proudu	162
Měření napětí	162
Elektronkový voltmetr	164
Měření odporu	165
Můstková metoda měření odporu	165
Universální měřící můstek	165
Laboratorní sklo	167
Druhy laboratorních skel	169
Zpracování skla	170
Laboratorní nádoby	174
Odměrné nádoby	179
Reagenční láhve	186
Zábrusy	187
Provádění nápisů na sklo	193

Laboratorní porcelán	193
Čištění skla	193
Základní laboratorní práce	196
Zahřívání	196
Chlazení	204
Destilace	206
Krystalisace	209
Sublimace	210
Extrakce	210
Vysolování	211
Dialýsa	212
Filtrace	212
Odstředování (centrifugování)	216
Práce se zvýšeným a sníženým tlakem	222
Měření tlaku a vakua	224
Práce s plyny	227
Váhy a vážení	229
Chemikálie a činidla	233
Koncentrace roztoků	233
Rozpustnost	234
Křížové pravidlo	234
Určování koncentrace roztoků	234
Základy stechiometrie	236
Normální roztoky	238
Molární roztoky	239
Standardní roztoky	239
Empirické roztoky	239
Vážková a odměrná analýsa	240
Acidimetrie a alkalimetrie	240
Manganometrie	241
Jodometrie	241
Metody srážecí	241
Kolorimetrie, fotometrie a ostatní optické metody	243
Kolorimetrie	243
Fotometrie	246
Spektrofotometrie	254
Fluorometrie	254
Turbidimetrie (nefelometrie)	255
Plamenová fotometrie	256
Spektroskopie	256
Polarimetrie	257
Refraktometrie	259
Analýsa plynů	261
Určování alkalické rezervy krevní plasmy volumetrickým přístrojem van Slykeovým	263
Manometrický přístroj van Slykeův	267
Stanovení kyslíku a kyslíčnanu uhličitého v krvi	271
Přístroj Warburgův	273
Interferometr	276
Měření viskozity kapalin	280
Chromatografie	283
Adsorpční chromatografie	283
Rozdělovací chromatografie	286
Elektrochemická měření	293
Měření vodivosti roztoků	294
Potenciometrické (elektrometrické) titrace	297
Měření koncentrace vodíkových iontů	304

Metody kolorimetrické	305
Metody elektrometrické	309
Polarografie	311
Brdíčková filtrátová reakce	320
Blackova reakce	321
Elektroforesa	323
Mikroskopie	339

II. DÍL: LABORATORNÍ METODIKA

Biochemická vyšetřování	343
Materiál k vyšetření	343
Odbílkování krve	344
Vyšetření moči	347
Shromažďování a konzervování moči	347
Množství	347
Hustota	347
Barva	348
Pěna	348
Vzhled	348
Reakce	349
Zápach	349
Chemické vyšetření moči na přítomnost patologických součástí	349
Bílkovina v moči (proteinurie)	350
Krev v moči (hematurie)	351
Cukry v moči (glykosurie)	351
Ketonové látky v moči (ketonurie)	352
(obrazová příloha)	352
Žlučová barviva v moči	353
Žlučové kyseliny v moči	354
Melanin v moči	354
Indikán močový	354
Alkapton v moči	355
Diazová reakce	355
Mikroskopické vyšetření moči (sediment močový)	355
Součásti orgánové	355
Addisův sediment	357
Součásti neorganové	358
Mikrochemické reakce	358
Bakterie a paraziti	359
Náhodné znečištění	361
Kameny močové	361
Vyšetřování obsahu gastrointestinálního	363
Vyšetřování obsahu žaludečního	363
Stanovení acidity	364
Kyselina mléčná	365
Krev	365
Pepsin	365
Vyšetřování obsahu dvanáctníkového	365
Stanovení bilirubinu	365
Vyšetření sekrece pankreatické	366
Trypsin	366
Lipasa	367
Diasasa	367
Žlučové kaménky	368

Vyšetření stolice	368
Vzhled	368
Barva	368
Průkaz okultního krvácení	369
Průkaz bilirubinu a ster kobilinu	369
Mikroskopický průkaz zbytků potravy	369
Stanovení organických kyselin a aminokyselin ve stolici podle Goiffona	370
Vyšetřování metabolismu bílkovin (dusíku)	372
Určování celkového množství bílkovin	372
Metoda Kjeldahli sační	372
Metoda refraktometrická	372
Stanovení z hustoty	372
Určování bílkovinných frakcí	375
Takatova reakce	376
Weltmannova reakce	378
Kadmiová reakce	379
Thymolová zákalová reakce	379
Keřalin-cholesterolová vložkovací zkouška	380
Nefelogram	381
Určení nekoloidního dusíku	381
Metoda Kjeldahlova	381
Stanovení titrační (po destilaci)	383
Stanovení kolorimetrické a fotometrické	384
Určení močoviny	386
Stanovení nesslerisací po kyselé hydrolyse	387
Stanovení močoviny v moči	388
Metoda azotometrická (bromnanová)	388
Určení aminokyselin	390
Stanovení amino-N v krvi	390
Stanovení amino-N v moči	391
Určení kyseliny močové	392
Určení kyseliny močové v seru	393
Určení kyseliny močové v moči	393
Určení kreatininu a kreatinu	393
Stanovení kreatininu v krvi	394
Stanovení kreatininu v moči	395
Kreatinin clearance (glomerulární filtrace)	395
Určení indikánu	396
Vyšetřování metabolismu cukru	397
Metoda Hagedornova-Jensenova	398
Metoda Nelsonova	402
Metoda Creceliova-Seifertova	403
Glykemická křivka	404
Tolerance cukru	405
Galaktosový pokus	405
Vyšetřování metabolismu lipidů	407
Určení celkové lipemie	407
Určení fosfatidů (lipidní fosfor)	408
Určení cholesterolu	408
Určení celkového cholesterolu a jeho frakcí v seru (plasmě)	409
Jednoduchá metoda k stanovení celkového cholesterolu	413
Vyšetřování metabolismu minerálů	415
Voda	415
Vodní pokus	415
Robinsonova zkouška insuficience nadledvin	416
Stanovení veškerých zásad v seru (moči)	416
Stanovení sodíku (natrium)	417
Metoda titrační	417
Metoda kolorimetrická	418

Stanovení draslíku (kalium)	420
Metoda titrační	420
Metoda kolorimetrická	421
Stanovení vápníku (calcium)	422
Metoda titrační	422
Metoda kolorimetrická	423
Orientační stanovení vápníku v moči	423
Stanovení hořčíku (magnesium)	424
Stanovení železa (ferrum)	424
Stanovení chloridů	425
Stanovení chloridů v krvi (podle Fajanse)	425
Stanovení chloridů v moči (podle Votočka)	425
Jednoduchá zkouška ke stanovení chloridů v moči	426
Stanovení fosforečnanů	427
Stanovení fosforečnanů v seru	427
Acidobasická rovnováha	429
Vyšetřování metabolismu barviv	430
Oxyhemoglobin	430
Hemoglobin	430
Methemoglobin	430
Karboxyhemoglobin	430
Porfyrin	431
Bilirubin	431
Kvantitativní určení bilirubinu	432
Chromodiagnostika	434
Zkouška fenoltaleinová	434
Zkouška bromsulfaleinová	434
Zkouška Bennholdova	435
Vyšetřování metabolismu působků	436
Testy mikrobiologické	437
Mikrobiologické stanovení vitamínu B ₂	441
Mikrobiologické stanovení vitamínu B ₁	444
Stanovení axeroftolu (vitamin A)	447
Chemické stanovení thiaminu (vitaminu B ₁)	449
Chemické stanovení riboflavinu (vitaminu B ₂)	451
Stanovení kyseliny askorbové (vitaminu C)	453
Metoda stanovení kyseliny askorbové 2,6-dichlorfenolindofenolem	453
Metoda stanovení kys. askorbové 2,4-dinitrofenylhydrazinem	455
Stanovení pregnandiolu	456
Stanovení 17- ketosteroidů	457
Stanovení lipasy	458
Stanovení alkalické a kyselých fosfatasy	459
Stanovení diastasy	461
Vyšetření punktátů (transsudáty a exsudáty)	463
Barva a vzhled	463
Hustota	463
Rivaltova zkouška	463
Určení množství bílkovin	463
Vyšetření mozkomíšního moku	464
Barva a vzhled	464
Stanovení bílkovin	464
Pandyho zkouška	465
Weichbrodtova zkouška	465
Glukosa v likvoru	465
Chloridy v likvoru	465
Buněčné elementy	465
Stanovení základní látkové přeměny	467
Návody k přípravě roztoků a činidel	472

III. DÍL: TABULKY A REJSTRÍKY

Tabulky: A. Atomové hmoty prvků	476
B. Násobky hmot nejužívanějších prvků skupin a sloučenin	478
C. Tabulky pro zjištění koncentrace z hustoty	479
D. Tabulky pro zjištění koncentrace z refrakce	483
E. Tabulky pro výpočet basálního metabolismu	498
F. Pětimístné logaritmy čísel	518
G. Přehled metod stanovení vitaminů	544
H. Mendělejevova periodická soustava prvků	546
Seznam vyobrazení (v textu a na příloze)	548
Seznam věcný	555
Obrazová příloha	za str. 352

Ed. 57107

MUDr JAN HRABÁŇ
A SPOLUPRACOVNÍCI

LABORATORNÍ TECHNIKA A METODIKA V LÉKAŘSKÉ BIOCHEMII

Ilustrace: MUDr Ladislav Čermák

Vydalo Státní zdravotnické nakladatelství, n. p., Praha 1, Malostranské nám. 28
Šéfredaktor nakladatelství: Doc. MUDr Zdeněk Macek - Odpovědný redaktor: RNDr K. Kužel
a Jana Šedová - Technický redaktor: Jiří Vlašánek - Korektor: Jan Benč - K sazbě: 16. 6. 1956
K tisku: 30. 5. 1957 - D - 574142 - Vyšlo: v září 1957 - Vydání: 1. - Náklad: 2000 výtisků
Stran textu/příloh: 576/8 - Vyobrazení v textu/na příloze: 351/8 - PAP. 24,27 - AA: 47,21 -
VA: 48,00 - Vytiskly Středočeské tiskárny, n. p., základní závod, Praha 2, Hálkova 2, knih-
tiskem, písmem Extended, na papíře 7209 70/100 80 g - Knihařsky zpracovaly Knihařské
závody, n. p., Praha 2, Krakovská 9 - 301 08-23 - 49846/56-D/1-788-5%

Cena brož. výtisku Kčs 56,-, váz. výtisku Kčs 63,-
56/III-3

Cena brož. výtisku Kčs 36,-, váz. výtisku Kčs 43,-
56/III-4